

**Зворотний відлік 1945 року:
атомна бомба та 116 днів, що
змінити світ**

КУПИТИ

Шостого серпня 1945 року на Хіросіму було скинуто атомну бомбу. Ця подія в одну мить затягнула світ у нову добу — добу зброї, наділеної такою нищівною могуттю, що перед нею не встоїть геть нічого.

Та цього ніколи б не сталося без волі людей, які санкціонували, розробляли та готували атомну зброю до використання. Журналісти Кріс Воллес та Міч Вайсс зазирають за лаштунки створення бомби, знайомлять з тими, хто так чи інакше долучився до історії бомби, відкривають їхні мотивації, сумніви та моральні конфлікти. Це історія Джуліуса Роберта Oppenгеймера та його команди науковців у Лос-Аламосі, новопризначеного президента США Гаррі Трумена, військового льотчика, полковника Пола Тіббетса та його підлеглих. Однак так само це історія дівчинки, на ім'я Хідеко Тамура з Хіросіми, чие життя невдовзі зміниться до невпізнанності через появу досі небаченої зброї.

Перед вами невідома історія найвеличнішого та найнебезпечнішого винаходу людства...

КРІС ВОЛЛЕС
МІЧ ВАЙСС

ЗВОРОТНИЙ ВІДЛІК 1945 РОКУ

АТОМНА БОМБА
ТА 116 ДНІВ,
ЩО ЗМІНИЛИ СВІТ

КСД

CHRIS WALLACE
MITCH WEISS

COUNTDOWN 1945

THE EXTRAORDINARY STORY
OF THE ATOMIC BOMB AND
THE 116 DAYS THAT CHANGED
THE WORLD

AVID
READER
PRESS

КРІС ВОЛЛЕС
МІЧ ВАЙСС

ЗВОРОТНИЙ ВІДЛІК 1945^{РОКУ}

АТОМНА БОМБА
ТА 116 ДНІВ,
ЩО ЗМІНИЛИ СВІТ

ХАРКІВ
2022 КСД

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
2022

ISBN 978-617-12-9748-7 (epub)

Жодну з частин цього видання не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі без
письмового дозволу видавництва

Електронна версія зроблена за виданням:

УДК 93
В67

Published by agreement with Folio Literary Management, LLC.

Перекладено за виданням:

Wallace C., Weiss M. Countdown 1945: The Extraordinary Story of the Atomic Bomb and the 116
Days that Changed the World / Chris Wallace, Mitch Weiss. — New York : Avid Reader Press, 2020.
— 320 p.

Переклад з англійської *Олега Короля*

Дизайнер обкладинки *Анастасія Попова*

На обкладинці використано фото *U.S. Air Force photo*

ISBN 978-617-12-9609-1

ISBN 978-1-9821-4334-3 (англ.)

© Chris Wallace, 2020

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2022

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад і художнє оформлення, 2022

12 квітня 1945 року, Вашингтон, округ Колумбія

Гаррі Трумену кортіло випити. Уже вісімдесят другий день обіймаючи посаду віцепрезидента, він, як завжди, провів пообіддя у палаті Сенату, цього разу наглядаючи за дебатами про водний договір із мексиканським урядом. Під гул сенаторських голосів він подумки помандрував до матері та сестри, які досі проживали у Грандв'ю, що у штаті Міссурі, неподалік старої родинної ферми. Сидячи за високим письмовим столом, віцепрезидент видобув кілька аркушів паперу та ручку й заходився писати: «Мої любі мамо і Мері, цей балакучий сенатор із Вісконсину¹ без упину торочить про речі, в яких нічого не тямить».

Як президент Сенату, Трумен мав обов'язок головувати на таких сесіях і не міг дочекатися, коли цьому настане край. Прагнучи опинитися деінде, він і гадки не мав, що його життя ось-ось безповоротно зміниться.

За хвилину-другу до п'ятої Сенат милостиво поступився рештою робочого дня. Трумен попростував Капітолієм сам, без охоронців — через Сенат, Ротонду Капітолію, Національний скульптурний зал і до Палати представників. Як завжди, одягнений вишукано — у двобортному сірому костюмі, з білою хусточкою та темною крапчастою краваткою-метеликом. І, як завжди, він поспішав. Тому-то й швидко йшов.

Віцепрезидент зійшов з другого поверху на перший, до кімнати № 9 спікера Палати представників Сема Рейберна, прозваної «комітетом освіти». До цієї криївки, найбільш ексклюзивної на весь Капітолій, можна було зайти тільки з господарєвого запрошення. Конгресмени збиралися тут переважно надвечір, після офіційних робочих годин, щоб поміркувати про стратегію, обмінятися плітками та «хильнути чарку-другу за свободу». Трумен був завсідник і завжди вибирав кукурудзяне віскі та звичайну воду.

«Комітетом освіти» слугував класичний капітолійський кабінет завдовжки близько двадцяти футів, умебльований великими шкіряними кріслами, канапою і довгим столом із червоного дерева, який водночас правив за бар з напоями. Зі стелею, мудровано

розмальованою птахами, тваринами та рослинами, не гармонував тільки мурал у глибині кімнати, на якому красувався «однозірковий» прапор Техасу.

Рейберн («Містер Сем»), щойно зустрівши Трумена, повідомив, що той потрібен Білому дому, а саме — віддавньому секретареві президента Рузвельта:

— Стів Ерлі просить, щоб ти негайно зателефонував йому.

Приготувавши собі напій, Трумен сів, набрав номер комутатора Білого дому — «Національний-1414» — і озвався:

— Це я, віцепрезидент.

Вийшовши на зв'язок, Ерлі придушеним голосом, коротко і ясно передав: віцепрезидент має «якнайшвидше та якнайтихіше» добратися до головного входу у Білий дім, із боку вулиці Пенсильванія-авеню.

Рейберн спостерігав Трумена, завжди блідого, а тепер «іще блідішого».

— Хай йому дідько! — поклавши трубку, вигукнув Трумен, такий вражений, що навіть не приховував цього. Силкуючись на спокій, він пояснив присутнім у кімнаті, що мусить поїхати на «терміновий виклик» до Білого дому. Він прудко підвівся, підійшов до дверей, поклав був руку на клямку, але раптом зупинився і обернувся: — Хлопці, тут щось негаразд. Щось, мабуть, сталося.

Трумен щільно зачинив двері за собою і пустився бігти майже порожнім Капітолієм. Удари підшов відлунювали у мармурових коридорах, коли він, задихаючись, мчав повз статуї генералів і політиків, повз сенатську перукарню і збігав сходами до свого кабінету. Трумен схопив капелюха і сказав співробітникам, що квапиться до Білого дому, але це не можна розголошувати. Не мав часу на пояснення. Зрештою, сам понад те мало що й знав.

Надворі йшов дощ. Трумен сів у своє службове чорне авто «Мерк'юрі» і дав вказівки водієві Тому Гарті. Знову обійшовся без охоронців. Через негоду та жвавий вуличний рух довелося понад десять хвилин добиратися на місце. І весь цей час він розмірковував над тим, що діється:

«Президент Рузвельт мав бути у Ворм-Спрингзі, що у штаті Джорджія, де останні два тижні зміцнював здоров'я, виснажившись на ялтинській зустрічі з прем'єр-міністром Великобританії Вінстоном Черчиллем і радянським прем'єром Йосипом Сталіним. Імовірно,

президент уже повернувся. Сьогодні у Вашингтоні поховали його давнього приятеля — Джуліуса Етвуда, пенсіонованого єпископа. Може, Рузвельт побував на похороні, а тепер захотів побачитися зі мною? Але за ті майже три місяці, відколи я віцепрезидент, таких приватних зустрічей було тільки дві. Чому саме тепер?»

О п'ятій двадцять п'ять Труменове авто звернуло з Пенсильванія-авеню, проїхало через Північно-Західну браму й зупинилося під Північним портиком Білого дому. Біля вхідних дверей обслуга зустріла Трумена, взяла його капелюх і попровадила до невеликого президентського ліфта, обшитого дубовими панелями.

Перша леді Елеонора Рузвельт чекала його у своєму кабінеті на другому поверсі, разом зі своєю дочкою Анною, зятем, підполковником Джоном Беттігером і Стівом Ерлі. Жінки були в чорній одежі.

Перша леді підійшла до Трумена, поклала руку йому на плече і мовила:

— Гаррі, президент помер.

Приголомшений, Трумен втратив дар мови. Поспішав до Білого дому, щоб побачитися з президентом. І тут, на місці, раптом дізнався, що сам обійме цю посаду.

Оговтавшись за якусь мить, він запитав співрозмовницю:

— Чим я міг би вам допомогти?

— А чим ми могли б допомогти вам? — відповіла вона. — Це ж не хто, а ви потрапили в халепу.

За кілька хвилин, о п'ятій сорок сім, усі Штати й увесь світ оббігла новина: Франклін Делано Рузвельт, що керував державою останні дванадцять років, перебув Велику депресію і Перл-Гарбор, а тепер наблизився до перемоги у Другій світовій війні на фронтах Європи, у свої шістдесят три помер від внутрішньомозкового крововиливу.

У Білому домі, малолюдному під час Рузвельтової відпустки, враз закипіла діяльність. На шосту п'ятнадцять призначено засідання Кабінету. Взяти в ньому участь, з Труменового наказу, запросили лідерів Конгресу. До Білого дому викликали Гарлана Стоуна, голову Верховного суду США, щоб привів Трумена до складання президентської присяги. Залишалося влаштувати ще одну справу.

О шостій Трумен зателефонував своїй дружині Бесс, з якою мешкав у скромній двокімнатній квартирі на Коннектикут-авеню. На дзвінок

відповіла дочка Марґарет. Вона ще не чула останніх новин, тож, як завжди, почала жартувати з батьком. Той обрізав таку розмову і попросив покликати матір.

Зазвичай він ділився з дружиною всіма подробицями. Але зараз на те не було часу. Сказав лише про смерть Рузвельта і про те, що приїде авто по Бесс, Марґарет і Медж Воллес — Труменову тещу, що проживала з ними. Бажано, щоб уся родина була поруч нього на складанні присяги.

Трумен поклав слухавку. Цілком певно, ця розмова сколихнула дружину. Минулого літа він згодився кандидувати на посаду віцепрезидента й уже тоді знав: Бесс дуже боїться, що Рузвельт не доживе до кінця свого четвертого терміну. І ось уся родина опинилася саме в такому становищі, якого жахалася жінка.

Прийшовши першим до Кабінетної зали, Трумен сів за великий стіл. Поступово зала наповнювалася людьми. Один із штатних Рузвельтових співробітників описав згодом його як «маленького чоловічка, що сидів, чекаючи, у величезному шкіряному фотелі». Та коли зібралися всі члени Кабінету, які на той час були у Вашингтоні, Трумен стояв. «Хочу, щоб кожен із вас залишався на посаді й робив свою справу, — звернувся він до них. — Прагну робити все точнісінько так, як того міг би хотіти президент Рузвельт».

О сьомій дев'ять Гаррі Трумен і Гарлан Стоун стояли проти камінної полиці в кінці Кабінетної зали. За ними розмістилися півколом найвищі чиновники та Труменові родичі. Верховний суддя взявся диктувати присягу.

— Я, Гаррі Шипп Трумен, — почав він, припустивши, що ініціал «С.» походить від прадідового імені, хоч насправді він нічого не позначав².

— Я, Гаррі С. Трумен, — почув суддя у відповідь. Це був не єдиний збій. Після складення присяги Стоун зауважив, що Трумен, тримаючи в лівій руці Біблію, поклав поверх неї праву руку. Довелося повторити церемоніал — з правицею, зведеною вгору. Коли вже нарешті було по всьому, Трумен поцілував Біблію, а тоді обернувся, щоб поцілувати дружину та дочку.

Після урочистості новий президент коротко побалакав із членами Кабінету й повторив свою обіцянку йти курсом Рузвельта. Наголосив, що завжди чекатиме від них щирої поради, але дав виразно зрозуміти,

що остаточно вирішуватиме він сам. І сподіватиметься від них безумовної підтримки цих рішень.

[1](#) Роберт Маріон Лафоллетт-молодший (1895—1953) — сенатор у 1925—1946 роках, представник Прогресивної та Республіканської партій, ізоляціоніст. Відзначався ексцентричністю і непередбачуваністю, радикалізмом у внутрішніх справах США і ретроградством у зовнішніх. (*Тут і далі прим. перекл.*)

[2](#) Як і суддя Гарлан Стоун, американський письменник Дейвід Маккалоу виводив цей ініціал із другого імені Труменового діда — Андерсона Шиппа Трумена. Воно вказувало, що перше ім'я прадіда — Шипп. Однак Гаррі Трумен у приватній кореспонденції ставив підпис *Harry S. Truman*. Крапка після *S* не дозволяла прочитати цю літеру як «Ш», а сам ініціал — як «Шипп».

Гаррі Трумен складає присягу президента. 12 квітня 1945 року

Зустріч закінчилася, чиновники розійшлися. Залишився тільки Генрі Стімсон — військовий міністр. Попрохав дозволу поговорити з новим президентом наодинці «про дуже важливу й пильну справу».

У свої сімдесят сім років Стімсон був легендарною постаттю, яка служила п'ятьом президентам. Трумен мав стати шостим. Сидячи з ним віч-на-віч, Стімсон сказав, що розмова буде коротка. Її тема складна, про подробиці йтиметься пізніше. А зараз треба просто повідомити президента про «грандіозний проєкт на стадії розроблення», призначений виготовити «нову вибухівку неймовірної руйнівної сили». Цей проєкт такий засекречений (і такий потенційно небезпечний), що про нього знає лише купка людей. Військовий міністр пообіцяв докладно доповісти про все Труменові за кілька днів, коли той облаштується на новому місці.

Ото й усе. Це коротке загадкове повідомлення спантеличило Трумена. Силкуєшся стільки засвоїти й усвідомити: смерть Рузвельта, реакція народу країни, несподівана відповідальність за командування військовими діями у Європі та в Тихому океані. А тут іще одна взята на себе справа — проєкт Стімсона. Годі й уявити, що воно означає. «Цього дня, — згодом висловився Трумен, — на мене обвалився весь світ».

«Я вирішив, що найкраще було б поїхати додому, добряче відпочити й послухати музику», — написав він у своєму щоденнику.

15 квітня 1945 року, Лос-Аламос, Нью-Мексико

Ніби й весна настала. Але під ногами хрумтів свіжий сніжок, коли Джуліус Роберт Оппенгеймер прудко йшов засекреченим військовим об'єктом, розміщеним на столовій горі у штаті Нью-Мексико. Простував до сляк-так склепаного кінотеатру.

Оппенгеймер був науковий керівник Мангеттенського проєкту — втілення потаємних зусиль США створити атомну бомбу. Якогось іншого ранку він у своєму кабінеті перекидав би з місця на місце тисячі різних паперів, читав би звіти про хід роботи, строчив би службові записки та відповідав би на настирні телефонні дзвінки з Вашингтона. Поки американці за кордоном вели бої на Другій світовій війні, Оппенгеймер і підпорядковані йому науковці в обгородженій військовій базі вкладали всю свою енергію та знання у «штучку» — страшну нову зброю масового знищення.

Тільки не цього недільного ранку. Сьогодні він мав зібрати пройнятих глибоким смутком науковців, військовиків, допоміжних працівників і їхніх родичів — жителів засекреченого міста Лос-Аламос, на траурну урочистість, присвячену президентові Рузвельту. Досі Оппенгеймер ніколи не виголошував поминальних промов.

Видатний фізик-теоретик, він запросто викладав своїм колегам чи випускникам провідних університетів країни складні наукові теорії про влаштування Всесвіту. Він добре знав класичну літературу та східну філософію, вільно володів шістьма мовами й вивчив санскрит тільки для того, щоб читати в оригіналі індуїстську поему «Бхагавадгіта».

Минуло три дні, відколи на курорті у Джорджії помер Франклін Делано Рузвельт. Мало не весь цей час Оппенгеймер шукав потрібні слова, щоб увіковічити його пам'ять.

Втрату він відчув глибоко й особисто. Президент керував країною у дуже важкі часи. Прийшовши до Білого дому у 1933-му, у самому чорторії Великої депресії, він силкувався поновити віру та певність американського народу, втілюючи в життя амбіційні програми поліпшення економіки.

Народ вкотре прихилився до Рузвельта після того, як 7 грудня 1941 року японські збройні сили бомбардували американську

військово-морську базу в Перл-Гарборі на Гавайях. Більшість американців дізналася про цю атаку, коли в неділю екстрене повідомлення перервало радіопередачі. «Японія? — недовірливо похитували головами люди й настроювали радіоприймачі. — Невже це правда? Чи може таке бути?» Наступного дня Рузвельт звернувся до Конгресу та всіх американців, виголосивши по радіо промову, яка знаходила відгук упродовж багатьох років.

«То був безпричинний, підлий напад, його дата покриється ганьбою, — сказав він і передрік: — Хай там скільки часу піде, щоб подолати цих зловмисних нападників, американський народ, могутній своєю праведністю, доможеться цілковитої перемоги».

Конгрес оголосив війну Японії. За чотири дні Німеччина оголосила війну Сполученим Штатам. Народ мобілізувався. Багато хто з американців знав тільки одного головнокомандувача — Рузвельта. Чотири рази його обрали президентом. Майже три з половиною роки каденції припало на час участі США у Другій світовій війні. Коли союзники наближалися до перемоги в Європі, а в Тихому океані війна досягла кривавої кульмінації, Рузвельт раптово помер.

І ось нурт невизначеності сколихнув лави Мангеттенського проєкту. Кілька років тому саме Рузвельт санкціонував проєкт винайдення та вдосконалення атомної бомби, звів до купи світочів науки задля операції, яка, на його думку, колись мала покласти край війні. Президент посприяв залученню як великих корпорацій «Дюпон», «Стандард ойл», «Монсанто» і «Юніон карбайд» до проєктування, виготовлення та експлуатації по-революційному нового обладнання, так і окремих заводів, що допомагали у створенні ядерної зброї. Академічні та промислові лабораторії пропонували найкращих, найбільш творчих науковців. Усе це було дороге, непередбачуване та глибоко засекречене.

Ніхто не знав наперед, чи підтримає Гаррі Трумен цей проєкт. «Тоді серед можновладців не було жодного нашого знайомого», — згадував фізик Філіп Моррісон.

Шукаючи хоч якоїсь ради, колектив лос-аламоських науковців звернувся до Оппенгеймера. Обдарованість цього генія теоретичної фізики не обмежувалася наукою. Його гострий розум міг проникнути в суть будь-якої проблеми і знайти ясне стисле рішення. Колеги

характеризували його як людину, що думає прудкіше, ніж будь-хто. На той час ясність була потрібна, як ніколи.

Оппенгеймер мав зріст метр вісімдесят три і важив шістдесят кілограмів — стрункий, щоб не сказати худючий. Одягався він як денді: стильно пошиті сірі костюми, блакитні сорочки, сині краватки, лискучі туфлі та модні капелюхи з підігнутими вгору крисами. Звислою з губи сигаретою та пронизливим поглядом яскраво-блакитних очей він приваблював жінок і знічував чоловіків. «Оппі» був хвацьким самовпевненим оригіналом, що почувався вільно як на коктейльній вечірці, так і в лекційному залі.

Син німецького іммігранта, розбагатілого на імпорті текстилю до Нью-Йорку, Оппі досяг великих успіхів, виправдавши покладені на нього сподівання. Всього за три роки він з відзнакою закінчив Гарвардський університет. У свої двадцять два став доктором філософії у галузі фізики в Геттингенському університеті, де студіював під керівництвом відомого фізика Макса Борна. За кілька років Оппенгеймер дістав престижну викладацьку роботу водночас у Каліфорнійському університеті (Берклі) та в Каліфорнійському технологічному інституті (Пасадена). Розподіляв цю роботу порівну: один семестр у Берклі, наступний у Пасадені. На відміну від більшості тодішніх викладачів, він відзначався яскравим богемним акторством, читав лекції з заразливим ентузіазмом. Не заглядаючи в папірці, Оппенгеймер вплітав уривки поезії у високі математичні концепції. Виразно даючи знати, що досі немає відповідей на дуже важливі наукові питання, він заохочував своїх учнів осягати таємниці. Як згадував один із колег Оппенгеймера, той «наділив фізику вишуканістю, досі не зноюю у Сполучених Штатах».

Студенти захоплювалися і надихалися. Вони ходили слідом за цим викладачем від Берклі до Пасадени й назад, зачаровані його ексцентричністю, життєлюбством і охотою на сирі стейки, міцні мартіні, пряні страви та сигарети. Здавалось, у цього вправного вершника і моряка всюди друзі.

Але в Оппенгеймера була й темна сторона. Його блиск могли затьмарювати меланхолійність і сварливість. Він не терпів пустопорожніх балачок і перебивав співрозмовників на півслові, особливо якщо вважав, що тема не спонукує до роздумів. Студенти, що ставили ялові запитання, зазнавали привселюдного приниження.

Давній співробітник Оппенгеймера описав його як «зневажливого, мало не грубіяна».

1942 року, коли Оппенгеймер очолив Мангеттенський проєкт, деякі колеги скептично поглядали на його темперамент і брак управлінського досвіду. Казали, що новопризначений керівник «не зумів би управляти яткою з гамбургерами». Він мав перекрити провалля між інноваційним незалежним світом науки і жорстко структурованим світом армії.

Оппенгеймер з розмахом узявся до справи, яку вважав найдієвішим засобом покласти край війні. Він умовив відомих на весь світ науковців вибратися разом із родинами з насиджених місць, щоб гуртом з ним працювати в секретній лабораторії атомної зброї в Лос-Аламосі, глухій місцині, оточеній глибокими каньйонами та високими піками, біля найпівденнішої вершини Скелястих гір. Оппенгеймер злагоджено співпрацював з військовими керівниками, зокрема й зі своїм колегою, генералом Леслі Р. Гроувзом.

З часом Оппенгеймер, як ствердили його приятелі та співробітники, переродився в напрочуд кваліфікованого та харизматичного адміністратора. У Лос-Аламосі зібралися найбільші на весь світ фізики, серед них шість лауреатів Нобелівської премії. Вони грішили на зарозумілість, але керівник проєкту якось налагодив порозуміння з ними й між ними. Один співробітник сказав, що Оппенгеймер ось-ось стане незамінним.

На квітень 1945 року, як і перед тим, Оппенгеймер ретельно виконував роль наукового керівника. Усього сорокарічний, він разом із дружиною Кітті та двома маленькими дітьми займав невеличкий котедж в ізольованій частині Лос-Аламоса. Колишній викладач-оригінал скликав співробітників на вечірки у цьому котеджі. Веселощі розпочинались із сухого мартіні, а після заходу сонця вихлюпувалися на подвір'я.

Населення Лос-Аламоса зросло з кількох сотень до восьми тисяч — науковців, військовиків і членів їхніх родин. Ділянку площею двадцять дві тисячі гектарів — «Пагорб» — оточувала огорожа заввишки три метри, увінчана колючим дротом. На цій території ще одна огорожа обмежувала секретну технічну зону, куди могли потрапити лише ті, що мали допуск. Там був кабінет Оппенгеймера, а також величезні лабораторії, у яких досліджували можливість застосувати ядерну

енергію. Як і мер міста, Оппі часто помахом руки вітав стрічних, прогулюючись голими, без дерев, вулицями Лос-Аламоса. Завжди був урівноважений і люб'язний, ніколи не ліз по слово до кишені.

Але 12 квітня звістка про смерть президента вибила його з колії і страшенно вразила. Того дня офіцер розвідки Томас О. Джонс побачив пригніченого Оппенгеймера, що потерпав від великої втрати.

Будинки, в яких працювали ці двоє, сполучав критий прохід. Джонс мав уже вийти з кабінету, коли задзвонив телефон.

— Помер Рузвельт, — сказали на тому кінці проводу. Джонс не зразу повірив.

— Ви впевнені? — спитав він.

Абонент повторив сказане. Джонс сидів у приголомшливій тиші. Знав, що мусить повідомити це своїм знайомим. На ізольованій від світу базі не було радіоприймачів, сюди не надходили газети. Найближче добиратися до Санта-Фе, це близько шістдесяти кілометрів. Згідно з географічними картами, Лос-Аламоса взагалі не було. Тож працівники бази дізнавалися погані новини головно з гучномовця, що висів над технічною зоною.

1944 рік. Вечірка в Лос-Аламосі. Зліва направо: Дороті Маккіббін, відповідальна за влаштування новоприбулих у засекреченому місті; Джуліус Роберт Оппенгеймер, науковий керівник Мангеттенського проекту; Віктор Вайскопф, фізик-ядерник

Джонс вирішив повідомити Оппенгеймера. Кулею вилетівши з кабінету, він побіг проходом між будинками. На півдорозі побачив знайому постать, що прямувала до нього.

Оппенгеймер уже знав про лихо, але не міг повірити.

— Це правда? — спитав він.

— Так, Оппі, — тихо відповів Джонс.

І підтвердив те, в чому ще хотів сумніватися його співрозмовник.

Про смерть президента працівники технічної зони дізналися водночас. Робота припинилася. Науковці перепиняли одне одного. «Ви чули?» — питали вони. Дехто мовчав. Дехто плакав. Люди висипали з лабораторій у коридори та на сходи знадвору. Ніхто не хотів залишатися наодинці з собою.

Зустрівшись у проході з Оппенгеймером, Джонс помітив, що той блідий, похмурий і приголомшений. Вони говорили про президента, про те, як він врятував народ. Оппенгеймер високо оцінив добро, яке робив Рузвельт, його інтелект і «магнетичну особистість».

Насправді ж Оппенгеймер і Рузвельт не провадили довгих розмов. Вони додержували пристойної відстані між собою і спілкувалися здебільшого через посередників. Щоразу, як тільки траплялася нагода, президент хвалив Оппі за «дуже важливу» роботу, яку той контролював у Лос-Аламоській лабораторії дослідження та проєктування зброї.

У листі до Оппенгеймера від 29 червня 1943 року Рузвельт спробував залагодити дедалі гострішу ворожнечу між науковцями і генералом Гроувзом, військовим керівником проєкту, жорстким і непоступливим. Рузвельт довідався, що деякі вчені, вважаючи призначений термін виконання роботи нереальним, стали огризатися генералові. Крім того, їм не подобалося життя під посиленням наглядом. Дехто з них скептично дивився на можливість сконструювати атомну бомбу й ставив під сумнів доцільність роботи з таким небезпечним матеріалом.

У цьому листі визнано Оппенгеймера очільником елітарної групи науковців, що працюють в умовах суворих заходів безпеки та в рамках «дуже особливих обмежень». Рузвельт закликав адресата переконати цю групу в тому, що такі обмеження необхідні. І попросив передати цим науковцям подяку від імені президента — за їхню важку працю та «особисті самопожертви».

«Я певен, що ми можемо покладатися на їхню безперервну і некорисливу працю. Хай там що планує ворог — американська наука на належному рівні відповість виклику», — писав Рузвельт.

Нині Оппенгеймер готувався до траурної урочистості, знаючи, що дехто з його підлеглих досі ставить під сумнів сам проєкт розробки атомної бомби. Останнім часом впливові фізики, зокрема Лео Сілард, висловлювали обумовлений мораллю спротив застосуванню ядерної зброї на війні. Готуючи відповідну петицію, Сілард шукав підписантів — колег-однодумців.

Але саме цього дня Оппенгеймер захотів відкласти ці турботи на потім. Допізна засидівся, щоб вивершити поминальну промову,

а вранці побачив, що сніг покриває сад, вулиці, все місто. Той снігопад запам'ятався Філіпові Моррісону як «символ розради».

На зазвичай шумних вулицях панувала тиша. Як і більшість Америки, Лос-Аламос був у траурі. Тротуар біля кінотеатру оголився: сніг витоптали ноги сотень людей, що чекали в приміщенні. Джонс зустрів Оппі біля дверей і попровадив до зали. Цивільний бос проекту забув удома свого фірмового капелюха.

THE WHITE HOUSE
WASHINGTON

June 29, 1943

Secret

My dear Dr. Oppenheimer:

I have recently reviewed with Dr. Bush the highly important and secret program of research, development and manufacture with which you are familiar. I was very glad to hear of the excellent work which is being done in a number of places in this country under the immediate supervision of General L. R. Groves and the general direction of the Committee of which Dr. Bush is Chairman. The successful solution of the problem is of the utmost importance to the national safety, and I am confident that the work will be completed in as short a time as possible as the result of the wholehearted cooperation of all concerned.

I am writing to you as the leader of one group which is to play a vital role in the months ahead. I know that you and your colleagues are working on a hazardous matter under unusual circumstances. The fact that the outcome of your labors is of such great significance to the nation requires that this program be even more drastically guarded than other highly secret war developments. I have therefore given directions that every precaution be taken to insure the security of your project and feel sure that those in charge will see that these orders are carried out. You are fully aware of the reasons why your own endeavors and those of your associates must be circumscribed by very special restrictions. Nevertheless, I wish you would express to the scientists assembled with you my deep appreciation of their willingness to undertake the tasks which lie before them in spite of the dangers and the personal sacrifices. I am sure we can rely on their continued wholehearted and unselfish labors. Whatever the enemy may be planning, American science will be equal to the challenge. With this thought in mind, I send this note of confidence and appreciation.

Лист президента Франкліна Делано Рузвельта до Джуліуса Роберта Оппенгеймера від 29 червня 1943 року

Оппенгеймер повільно підійшов до сцени. Змовкли люди, скупчені на дерев'яних лавках. Його давні знайомі бачили, що це вже трохи старший чоловік, ніж той зухвалий молодий фізик, зірка науки в Каліфорнії. Не один у залі, як-от Джонс і Моррісон, замислився, чи не означає ця урочистість кінець усього проєкту.

Стоячи на сцені, на тлі приспущеного державного прапора, промовець трохи переговорив. А тоді голосом, не гучнішим за шепіт, розпочав виголошувати поминальне слово, покликане заспокоїти тисячі людей, що працюють у Лос-Аламосі.

«Три дні тому, коли світ почув про смерть президента Рузвельта, плакали й не звиклі до сліз, молились і не звиклі до молитви. Багато хто з нас стривожено подивився в майбутнє; багато кому з нас похитнулася віра в успішне завершення нашої роботи; і кожному з нас пригадалося, яка це дорогоцінна річ — велич людини. Ми пережили роки великого лиха і великого страху. Рузвельт був наш президент, наш головнокомандувач і — в давньому, неперекрученому значенні слова — наш вождь. Люди всього світу питали в нього поради і вбачали в ньому символ їхньої надії на те, що вже не повториться лихо цього часу; що завдяки жажітливим жертвам — уже складеним і ще не складеним — настане світ, більш придатний для проживання людей. Саме в такому лихолітті люди усвідомлюють свою безпорадність і глибоку залежність. І пригадують, що в середньовіччі смерть доброго, мудрого і справедливого короля ввергала його країну у скорботу й відчай».

Тоді Оппенгеймер звернувся до тексту, який довгі роки давав йому неабияку розраду.

«У “Бхагавадгіті”, священній індуїстській книзі, сказано: “Людина — це істота, сутність якої полягає у вірі. Якою є віра, такою є сама людина”. Рузвельтову віру поділяють мільйони людей у всіх країнах світу. Тому-то є можливість плекати надію, тому-то ми повинні присвятити себе надії на те, що добрі діла президента не пропадуть намарно після його смерті».

Науковці та їхні родичі стояли, схиливши голови, і мовчали — смуток не давав їм говорити.

Оппенгеймер силкувався на давній оптимізм, хоча не знав, як поведеться Трумен з Мангеттенським проєктом. Після урочистості він підійшов до свого приятеля — фізика Дейвіда Гокінза.

— Рузвельт був чудовий будівничий, — озвався Оппенгеймер. — Сподіваюся, Трумен буде добрим теслею.

Керівник проєкту не був певен у цьому. Певно знав тільки одне: віддавши довгі роки на забарні дослідження і затративши мільярди

доларів платників податків, лос-аламоські вчені мусять виправдати покладені на них сподівання, і то найближчим часом.

23 квітня 1945 року, Вендовер, штат Юта

Полковник Пол Тіббетс — молодший скривився і відвів телефонну трубку якнайдалі від вуха: на лінії горлав полісмен із Солт-Лейк-Сіті. У вихідні кілька полковникових авіаторів увірвались у це місто, як ото ковбої з худобою, і наробили клопоту, а нині полісмен тарабанив довгий перелік правопорушень. Перевищення швидкості руху, їзда на червоне світло, розгульна вечірка в готелі «Юта» з віскі та розпусницями, бійка з тутешніми хуліганами...

Тіббетс зітхнув. Його підлеглі та й сам він дуже вже довго маринуються на цій пустельній злітно-посадковій смузі. Давно пора 509-й Зведений групі залишити Вендоверську авіабазу й робити справжній клопіт справжнім ворогам.

Він відповів полісменові, що незабаром хлопці щезнуть і з його очей, і з міста. Ув'язнити висококваліфікованих пілотів за пустощі у вихідні — таке нічого не вирішить, тільки даремно обтяжить державний бюджет.

Полісмен мусив погодитися. Заспокоївши його кількома словами, полковник поклав слухавку.

Цілі місяці полковник нещадно ганяв своїх підлеглих. Вони не знали подробиць. Знали тільки, що їх готують до засекреченої бомбардувальної операції, яка має покласти край війні. Ось вони й готові, але що з бомбою? Таке запитання ставив сам Тіббетс, коли приїжджав до Лос-Аламаса. Кожного разу йому відповідали, що вчені досі копірсаються з цією штуковиною.

Вони заповзялися виготовити ідеальну зброю, замість того щоб вдовольнитися вже наявною. Скидається на те, що вони довіку вдосконалюватимуть конструкцію, влаштовуватимуть випробування, робитимуть зміну за зміною, перш ніж дозволять Тіббетсові нарешті скинути оту кляту хріновину. І, звичайно, це ще питання, чи годитиметься ця зброя.

Тіббетс мав справу не тільки з копами та лос-аламоськими науковцями. Він провадив свою таємну військову операцію тут, у штаті Юта, в якій брали участь сотні пілотів, штурманів, бомбардувальників і допоміжних робітників. Лише він та купка осіб знали про це. І кожний нелад у 509-й групі знаходив кінець на його столі.

Його дружина Люсі та двоє маленьких дітей жили в невеличкому будинку зразу біля аеродрому, але він рідко бував удома. Тіббетса просто-таки поглинуло бойове завдання, тож забави з дітьми та нічні розмови з дружиною стали приємними спогадами. Така запопадливість була однією з причин, чому начальство вибрало саме Тіббетса для цього завдання. Організований, з твердим характером, він почав служити в Армійському повітряному корпусі США кілька років перед війною. Та головне — Тіббетс був «збіса найкращий пілот» у цьому корпусі, як сказав один генерал. Його досвід за штурвалом — життєво важлива річ у виконанні небезпечних завдань. Пілотові, який нарешті вилетить на бомбардування, доведеться не тільки точно скинути атомну бомбу, а й ідеально виконати розвороти та пікірування, щоб уникнути вибуху бомби. Бо інакше вторинні поштовхи, цілком імовірно, розірвуть літак на шматки.

Якщо хтось і зумів би таке зробити, то це, безумовно, Тіббетс — упевнений у собі, вродливий хлопець із злегка роздвоєним підборіддям. Але то був не голлівудський кіногерой, а досвідчений пілот бомбардувальника. Не завдяки своїм старанням він дуже швидко просувався вгору щаблями кар'єри — так постановили генерали Дуайт Ейзенхауер і Марк Кларк ще під час воєнних дій у Північній Африці 1942—1943 років. Одного разу, перевозячи Кларка до Алжиру, Тіббетс бездоганно приземлився — під вогнем зеніток і кулеметів.

Десятки разів вилітав Тіббетс бомбардувати об'єкти у Північній Африці та Німеччині, а тоді його перевели у США — керувати програмою повітряних випробувань літаків В-29 «Суперфортеця». Цей сконструйований на фірмі «Боїнг» бомбардувальник був зручніший в експлуатації, вище літав і брав більше бомб, ніж його попередник — В-17 «Летюча фортеця». Ще й міг пролетіти близько п'яти тисяч кілометрів — саме стільки потребували американські військовики, просуваючись до Японії. Але на ньому з першого ж разу розбився пілот-випробувач, тому дехто вважав, що в цій «летючій фортеці» надто вже небезпечно літати.

Сам безстрашний, Тіббетс сподівався такої самої риси від інших випробувачів. Рішучий командир, ще й перфекціоніст — це дратувало деяких його підвладних. Та Тіббетс не зважав. Він відповідає за все, тож вони повинні діяти його способом — тобто «правильним способом».

Пол Тіббетс народився у Квінсі, що в Іллінойсі, в родині ветерана Першої світової війни, капітана піхоти, який згодом став гуртовим продавцем кондитерських виробів. Це безпосередньо викликало в сина пристрасть літати. Дванадцятирічним він уперше сів у біплан, і той політ був частиною реклами нових цукерків «Бейбі Рут». Батько найняв місцевого авіатора, щоб той з висоти розкидав цукерки на велику юрбу.

Почувши про цей трюк, Пол попросив в авіатора дозволу супроводити його в повітрі. Той не відразу пристав на те: мало що може статися з сином боса. Коли бос дав згоду на такий гуртовий трюк, пілот загадав Полові роботу на складі — допомагати робітникам прикріпляти до кожного цукерка крихітний паперовий парашутик, щоб ці ласощі плавно опускалися на землю.

Коли літак завантажили цукерками, хлопчик стрибнув у кабінку й прив'язався до пілота. Заревів двигун, пілот штовхнув важіль дроселя — і ось літак здійнявся у простори. Битий вітром в обличчя, Пол не міг не усміхатися. Незабаром пілот низько кружляв над треком перегонів, щоб натовпу було добре видно біплан, а Пол розкидав «Бейбі Рут» над людьми. По багатьох роках Тіббетс жартував, що це був його перший виліт на бомбардування. Від першої миті в повітрі він зачарувався авіацією. Згодом Тіббетс сказав своїм друзям: «Ніщо інше не вдовольнило б мене після того, як я запізнав п'яний зразок життя авіатора».

Але Тіббетс-старший хотів, щоб син став лікарем. Пол відвідував Західну військову академію в Норт-Елтоні (штат Іллінойс), а 1933 року записався в Університет Флориди. Після лекцій він часто зупинявся в аеропорту Гейнсвілла, щоб подивитися на літаки. Одного дня Пол вирішив, що пора навчитися літати, і почав брати уроки — сім доларів за пів години. Природжений літун, він невдовзі переріс свого вчителя.

Після другого курсу Тіббетс перейшов до Університету Цинциннаті, щоб закінчити підготовчі курси при медичному коледжі. Мешкав у батькового приятеля — хірурга Альфреда Гаррі Крама. У вихідні Тіббетс працював санітаром у Крамовій лікарні, а коли випадала вільна хвилина, прокрадався до аеропорту «Ланкен» і там крутився біля пілотів.

Помітивши таку зацікавленість, Крам заохотив юного квартиранта піти за своєю мрією. Може, вдасться зробити кар'єру в комерційній

авіації. Але Тіббетс знав, що батько не схвалить цього рішення.

А наприкінці 1936 року все прояснилося. Оголошення в журналі «Поп'юлар меканікс» мало не кричало: «Хочеш навчитися літати?» Пол уже навчився, але наступний рядок справді привернув його увагу: «Армійському повітряному корпусу потрібні пілоти». Двадцятиоднолітній Тіббетс уже наступного дня надіслав поштою заявку, а коли мав поїхати додому на канікули, прийшла відповідь: Пола Тіббетса прийнято. Він стане курсантом авіаційної школи.

Тепер він мусив сказати батькам, що припиняє навчання в коледжі й іде до армії.

Батько був далеко не в захваті. «Я посилав тебе до шкіл, — сказав він. — Купив тобі авто, давав тобі гроші на гульки з дівчатами, а відтепер живи своїм коштом. Якщо ти вирішив покінчити з собою, то вперед, мені на те начхати».

Мати, Енола Тіббетс, тихо сиділа, поки батько сварився. А коли замовк, щоб перевести дух, вона, перш ніж озватися, перегодила на мить, щоб у кімнаті залягла тиша.

— Поле, якщо хочеш літати, то з тобою все буде добре, — майже шепнула мати.

Син почувся певніше. Вирішив правильно. З ним не станеться нічого поганого.

Ці слова Тіббетс згадував щоразу, коли під час бою доводилося скрутно. У лютому 1937 року він виїхав на базове навчання, і мати сказала на прощання: «Синку, колись ми будемо по-справжньому пишатися тобою». Наразі за вісім років військової служби він усе робив правильно.

Після підготовки на базі Рандолф-Філд біля Сан-Антоніо (штат Техас) він почав служити у Форт-Беннінгу (штат Джорджія). Там і зустрів Люсі Вінгейт, південну красунечку. Вони покохали одне одного й одружилися 1938 року.

Полковник Пол Ворфілд Тіббетс

Тіббетс швидко зростав у званні, служачи в Повітряному корпусі, який 1941 року перейменовано в Повітряні сили армії США. Незабаром після розгортання корпусу в Європі, в червні 1942 року Тіббетса призначено командувачем ескадрильї у складі 97-ї бомбардувальної групи.

У серпні 1942 року він очолив перший наліт американських важких бомбардувальників на цілі в окупованій німцями Франції. Загалом Тіббетс виконав двадцять п'ять бойових завдань у літаку В-17 «Летюча фортеця», якого назвав «Червоний гремлін»³.

Під час приготування до «Факела» — операції вторгнення союзників у Північну Африку Тіббетс доправив до Гібралтару спершу генерал-майора Кларка з Лондона, а за кілька тижнів — генерал-лейтенанта Ейзенхауера, верховного командувача союзників.

Майстерність Тіббетса високо оцінив його командир, генерал-майор Джиммі Дуліттл, на той час уже пілот-легенда. 1942 року він зухвало скинув бомби на Токіо. То була перша атака армії США на материковій частині Японії. Згодом цю атаку зобразили у фільмі «Тридцять секунд над Токіо». Роль Дуліттла зіграв Спенсер Трейсі.

Отож у лютому 1943 року Тіббетс, ідучи на виклик до Дуліттлового кабінету, гадав, що йдеться про перевезення якогось високопоставленого чина. Натомість ішлося про побажання генерала Генрі («Геп») Арнольда, начальника штабу військово-повітряних сил.

— Генерал Арнольд хоче, щоб мій найкращий польовий офіцер, що має великий досвід польотів на В-17, повернувся до Сполучених Штатів, — сказав Дуліттл. — Там будують літак під назвою В-29 і мають з ним велику мороку. Це якраз для тебе.

За місяць Тіббетс разом з інженерами вже виконував випробувальні роботи на заводі «Боїнг». Він приїхав до Аламогордо, що у штаті Нью-Мексико, щоб допомогти одному професорові визначати вразливість бомбардувальника В-29 на атаку винищувачів. Мав перевіряти різні теорії на практиці — модельованими бойовими заходами на ціль. Призначений для випробувань В-29 був сповна оснащений зброєю та броньованою обшивкою, але вийшов з ладу щонайменше за десять днів перед прибуттям Тіббетса. Дізнавшись про це, той вирішив спробувати полетіти на «скелеті», тобто літаку без гармати й кулеметів. В-29 полегшав на три тонни, і Тіббетса здивувало, як легко ним керувати і як високо можна в ньому злетіти. Варто було з'ясувати ці дані.

У березні 1944 року відкрито школу підготовки пілотів літака В-29 у Гранд-Айленді, що в Небрасці. Тіббетс обійняв посаду директора оперативного відділу. Слушно, бо ж налітав «Летючою фортецею» більше, ніж будь-хто. Невдовго тривала ця робота. У вересні його викликали на засекречене засідання у штабі Другої повітряної армії США, розташованому в Колорадо-Спрингс.

Нічого не знаючи про це засідання та його учасників, Тіббетс опанувався, перш ніж увійти до конференцзалу. Там були полковник Джон Лансдейл — офіцер розвідки, капітан військово-морського флоту Вільям («Дік») Парсонз — «знавець вибухівки», і професор Норман Рамзі — фізик із Гарвардського університету.

Лансдейл сказав, що хоче поставити Тіббетсові кілька запитань про його військову кар'єру. Але невдовзі мова пішла про цивільне життя. Деякі запитання були дуже особистими. «Це допит», — подумав Тіббетс. Насамкінець Лансдейл поставив останнє — як сам пообіцяв — запитання: «Чи бували ви коли-небудь під арештом?»

Тіббетс глибоко зітхнув. «Так», — відповів він.

Колись «пронозливий полісмен з ліхтариком» спіймав на гарячому, «під час любовного епізоду з дівчиною» Пола Тіббетса, тоді дев'ятнадцятилітнього студента коледжу. Той епізод стався на задньому сидінні його автомобіля, припаркованого у флоридському місті Норт-Маямі-Біч. Згодом це звинувачення знято.

Усе це Тіббетс розказав присутнім у кімнаті. Усі троє вже знали про цей прикрий випадок. Попередньо розвідавши минуле Тіббетса, вони хотіли з'ясувати, чи признається Тіббетс у своєму давньому прогріху. А тепер пересвідчилися, що перед ними порядна людина.

За якийсь час до розмови долучився генерал Узал Джирард Ент, командир Другої повітряної армії США, і перейшов до суті справи. Він розповів про Мангеттенський проєкт, мета якого — дуже потужна бомба, вибух якої рівнозначний вибуху «двадцяти тисяч тонн тротилу». Тіббетс має розробити спосіб доправляти атомну бомбу у повітряному просторі Німеччини чи Японії. Це бойове завдання має кодову назву «Посріблення». Ент застеріг: проговоришся кому-небудь про цей проєкт — потрапиш під трибунал.

Тіббетс одержить усе, що потребуватиме, — від людської сили до матеріальних засобів. Якщо хтось гальмуватиме роботу, то досить сказати йому, що йдеться про операцію «Посріблення». Тіббетс матиме карт-бланш.

Місцем реалізування навчальної програми Тіббетс вибрав Вендоверську авіабазу на кордоні між штатами Юта і Невада. Щоб набрати відповідних членів своєї нової групи, він силкувався пригадати видатних авіаторів, які служили з ним у Європі та Північній Африці, а також брали участь у навчальній програмі В-29.

³ Гремлін (англ. *gremlin*) — фантастична істота з новітнього фольклору англomовних країн, карлик, що шкодить усякій техніці, передусім авіаційній.

Капітан Теодор Джером Ван Керк, полковник Пол Тіббетс і майор Томас Феребі стоять перед «Червоним грімліном» — бомбардувальником, яким вони літали під час воєнних дій у Європі

У верхній частині його списку стояли капітан Теодор («Голландець») Ван Керк — штурман, майор Томас Феребі — бомбардир, а ще — товариші на службі за часів «Червоного грімліна». Поза службою Ван Керк і Феребі, молоді та нежонаті, любили випити, пограти в азартні ігри та погуляти в Лондоні. Час від часу до них приєднувався Тіббетс.

Першим до Вендовера приїхав Феребі, зразу після нього — Ван Керк. Під час бойового вильоту бомбардир відповідає за влучення у призначену ціль. Як на Тіббетса, у цьому ділі ніхто не зміг би перевершити Феребі. Уродженець містечка в Північній Кароліні, Феребі був високий красень. Колись його, зірку бейсболу, запрошували на пробу в клубі «Бостон ред сокс».

Зі своїми вусами, плавною протяжною південною говіркою та слабкістю до азартних ігор і вродливих жінок він був схожий на Ретта Батлера — персонажа роману «Звіяні вітром».

На відміну від Феребі, Ван Керк щойно устаткувався. Хлопчачий на вигляд літун одружився з уродженкою його рідного міста в Нортумберленді, що в Пенсильванії. У двадцять чотири роки Ван Керк був трохи спокійніший, ніж Феребі. Обидва відзначалися перфекціонізмом, як і їхній командир. Ці двоє і Джейкоб Безер, жилавий саркастичний єврейський хлопець із Балтимора, студент-механік Університету Джонса Гопкінза, — кращого тріо годі було й бажати.

Безер скористався нагодою. Коли у вересні 1939 року Німеччина, розпаливши Другу світову війну, окупувала Польщу, він став домагатися від своїх батьків, щоб дозволили йому воювати в Королівських військово-повітряних силах Великобританії. Він ненавидів нацистів і знав, що його родичі у Франції та Німеччині — природні мішені шаленого антисемітизму Гітлера. Батьки поділяли погляди сина, але наполягали на тому, щоб він здобув науковий ступінь. Коли японці напали на Перл-Гарбор, Безер не стерпів і назавтра вступив до Повітряних сил армії США.

Але вже понад три роки він і порошу не нюхав. Після базового навчання його відрядили до Гарвардського університету, щоб якнайбільше дізнатися про радіолокатор. Ця нова технологія набирала значимості, тож Безер зрештою став одним із найкращих армійських фахівців у галузі радіолокації.

Він раз у раз просився на службу в бойовому підрозділі, щоби «помститися за своїх родичів у Європі», і щоразу йому відмовляли. Безер зав'яз у викладанні основ радарної техніки новобранцям. Оце якраз подав котре вже з ліку прохання, коли Тіббетс вибрав його членом своєї команди.

Як і штаб-сержанта Джорджа («Боба») Карона — стрільця хвостової частини. До Вендовера — заплінуваної пустельної місцини за двісті кілометрів на захід від Солт-Лейк-Сіті — Карон добрався у брудній уніформі з розстібнутим комірцем, чим порушив військовий статут. Коли патрульний накинувся на порушника, той почув знайомий голос: — Це ти, Бобе?!

Карон обернувся, і Тіббетс потиснув йому руку. Карон усміхнувся, і патрульний відступив. Командир відвів штаб-сержанта до свого кабінету і перейшов до справи:

— Бобе, мені потрібен чоловік, який знає, що робить, і може навчити інших виконувати подібну роботу. І тримати язик за зубами.

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

КУПИТИ